

רבנן, החמירו חכמים בדינו, ואמרו, שעוד לפני שקפה בכור נקרא יין, ונאסר במגע הגוי.

והוא מודה לגבי מעשר, שאינו נעשה יין עד שיקפה, כדעת חכמים, או עד שישלה בחביות, כדעת רבי עקיבא.

ואין בדין זה שלש דעות.

והגמרא דנה: ולדעת רבא, **דלא שאני ליה**, 11-ב שלא חילק בין יין נסך למעשרות — שהרי הקשה לעיל סתירה בין משנתנו למשנה במסכת מעשרות, ותירץ: לא קשיא הא רבי עקיבא הא רבנן. ולכאורה, למה לא תירץ את הסתירה כך: ביין נסך החמירה משנתנו, לפיכך נאסר היין עוד לפני שקפה בכור, ואילו לגבי מעשרות אינו נקרא יין עד שקפה בכור? משמע, שרבא לא חילק בין יין נסך למעשרות, והשווה את דיניהם (110).

תרצה נמי, תרץ גם להך קמייטא, לברייתא זו הקודמת — הכי, בנוסח זה: יין — משירד לבור ויקפה. אלו הם דברי חכמים. ואילו רבי עקיבא אומר: משישלה בחביות.

ודנה הגמרא: **ואלא**, אם כן, מתניתין, משנתנו, והיא משנה ראשונה, דקתני, ששינונו בה: **אינו עושה יין נסך עד שירד לבור**, עוד טרם שקפה בכור (108) —

לימא תלתא תנאי היא? האם נאמר ששלש דעות הן: האחת, משנתנו הסוברת לגבי יין נסך, [ומסתבר שכמו כן לענין מעשרות] שמעת ירידתו לבור נקרא יין, טרם שקפה (109). השניה, חכמים הסוברים משיקפה בכור. והשלישית, רבי עקיבא הסובר משישלה בחביות.

ומסקינן: **לא**, אין צורך לומר כן. והתנא של משנתנו אמר דינו רק לגבי יין נסך, כי **שאני יין נסך**, שונה דינו, משום דאחמירו ביה

ביניהם, לא יבואו לטעות ביניהם. ואם היתה משנתנו סוברת שיש לחלק ביין שבכור בין אחר קיפוי ללפניו — היה לה לומר חידוש זה, שהוא חידוש גדול יותר.

109. כן כתב רש"י.

ומסתבר שכתב כן לפי "משנה ראשונה", ואילו ל"משנה אחרונה" נעשה יין עוד בעודו בגת. [ועיין בהערה 6].

110. כתב הריטב"א: לא ניחא לגמרא לומר שרבא חזר בו מסברתו, ועתה מחלק בין יין נסך למעשרות — כיון שבמפורש השווה אותם, מוכח, שרבא ידע כן מסברא או שקיבל כן מרבותיו.

108. כתבו התוס': משנתנו בודאי אינה מתפרשת "עד שירד לבור ויקפה". כיון שמשמע שרצתה לחלק בין הגת להבור, ולתחום תחום ברור מתי נעשה יין — ואם נאמר שגם בכור עדיין אינו יין עד שיקפה, למה כתבה שבגת עדיין אינו יין, הלא אף בכור אינו יין עד שיקפה? בשלמא המשנה במסכת מעשרות, שכתבה בפירוש "משיקפה", באה לחדש חידוש גדול, שאף שכבר קפה היין בכור, לא נאסר היין הנשאר בגת. והוא חידוש, מפני שהיה עולה על הדעת לומר, שכיון שהיין שבכור כבר התחייב, ואיסור גמור לפניו, יש לגזור על כל היין אף במה שנשאר בגת ובצנור, כי קל לטעות בין היין שלמעלה ליין שלמטה — אבל במשנתנו לגבי יין נסך, אין בכך חידוש לומר שלא גזרו על היין שבגת מפני היין שבכור, כיון שהגרגתוני מפסיק

אמר רב הונא: לא שנו, במשנתנו(112), שהיין שבגת מותר, אלא, שלא החזיר גרגותני לגת — אבל אם החזיר גרגותני לגת — אסור, אף היין שבגת. כי היין שבגרותני אסור, כמו שיבואר, ואוסר את היין והענבים שבגת(113).

עתה מבארת הגמרא מדוע היין שבתוך הגרגותני אסור, מי אוסרו, הלא לא היה בתוך הבור:

גרגותני גופה, עצמה במאי קא מיתסרא?

בנצוק, קילוח היין [עמוד הזרימה קרוי "נצוק"] היורד מן הגרגותני לבור, הוא

ולרבא, אכן, מוקיב ליה, מיישב את המשניות והברייתא, כ**תלתא תנאי**, וסובר שיש בדין זה שלש דעות מתי נקרא יין, כמבואר(111).

שנינו במשנתנו, **מה שבבור אסור והשאר מותר**.

אחרי שהיין עובר ב"צינור" שבין הגת לבור, וטרם שיורד לבור, עובר היין דרך כלי הנקרא "גרגותני", והוא סל גדול, המסנן את היין מזגין וחרצנים. וכאשר הוא מתמלא בזגין וחרצנים — מחזירים אותו לגת, כלומר, מרוקנים אותו לתוך הגת.

למה לא יבוטל? הלא בודאי יש פי ששים ענבים בגת על היין שבגרותנוני?

ויש לדון: האם אכן בטל סתם יינם של גוים בששים ענבים?

ונחלקו בדין זה אביי ורבא. רבא סובר "בנותן טעם", והוא: ששים. ואביי סובר: "במשהו", כלומר, אינו בטל כלל. ואם כן, קושית התוס' היא לשיטתו של רבא.

ותירצו התוס' [מבואר על פי המהרש"א והמהר"ם]: רב הונא סובר כשיטת אביי. הילכך סובר, שאם החזיר הגרגותני לגת — נאסרו הענבים שבגת.

ועוד כתבו: אף אם יסבור כרבא, גם כן אסור. מפני שבגת ישנו גם כן טיפות יין, ורבא סובר, שיין המתערב ביין, והוא מין במינו, אוסר במשהו, ולא בטל כלל — לכן אסר היין שבגרותנוני את היין שבגת. ועד כאן לא אמר רבא: בנותן טעם, אלא ביין המתערב בענבים, והוא מין בשאינו מינו. ותירוץ זה השני, תלוי בדין הלכתי אחר: רבא עצמו סובר במסכת חולין [ק ב] שבאופן זה בטל! מפני שהיין בטל בענבים, שיש בהם שיעור כדי לבטל את היין

111. הקשו התוס' [מבואר על פי הגהות הב"ח ומהרש"א ומהר"ם]:

לכאורה יש כאן דעה רביעית, והיא ה"משנה אחרונה" הסוברת שכיון שהתחיל לימשך, בעודו בגת נעשה יין. ומסתבר שהמאן דאמר של משנה אחרונה סובר דינו גם למעשרות — ולמה אמרה הגמרא שישנן שלש דעות? ומתרצים: משנה ראשונה ואחרונה — תנא אחד הוא, אלא שחזר בו. [כנראה כוונתם, שאחרי שחזר בו — בטלה משנתו הראשונה].

112. כלומר, למשנה ראשונה. **חידושי הרשב"א והריטב"א והר"ן**.

ומוסיף הריטב"א, שאף למשנה אחרונה, יש נפקא מינה לדברי רב הונא. כי רב הונא מודה [לדעת כמה ראשונים] שאף למשנה אחרונה — אם פקקו את הגת לא נאסר היין שבגת — ועתה אם החזיר הגרגותני — אוסר על ידי תערובת היין.

113. הקשו התוס': אף כשיתערב היין שבגרותנוני לתוך הענבים שבגת, מכל מקום,

המחבר בין היין שבבור האסור במגע הגוי, לבין היין בגרנותני.

מדברי רב הונא שהוא סובר "ניצוק חיבור" (114)?

הגמרא דוחה, אין מכאן ראייה שרב הונא סובר "ניצוק חיבור", אלא שאסר, כשהחזיר את הגרנותני לבור, רק באופן "שפחסתו בורו", כלומר, הבור התמלא, והיין הגיע עד לשולי הגרנותני, והיות והוא כלי מנוקב – התערב יין האסור שבתוך הבור עם היין שבגרנותני, הילכך נאסר היין שבגרנותני, וכשמחזירו ושופכו לגת – נאסר היין שבגת.

שנינו משנה לגבי הלכות טומאה וטהרה, שהניצוק אינו חיבור, ומבואר בפרק הבא [עב א]. ושם נחלקו אמוראים לגבי הלכות יין נסך, יש הסוברים שניצוק אינו חיבור, כשם שאינו חיבור לגבי הלכות טומאה וטהרה. ויש אמוראים הסוברים, שלגבי הלכות יין נסך – ניצוק הוא חיבור.

ועתה דנה הגמרא: האם שמע מינה, נשמע

שבגרנותני. ואף שיש בגת גם יין שאין בהם כדי ביטול – לא נאסר, ואמרינן: סלק את מינו כאילו אינו, לענייננו: סלק את היין שבגת, ומקודם יבטל היין בענבים, וכשהוא בטל – אין כאן איסור.

ואם כן, איך תירצו התוס' בתירוצם השני שרב הונא על אף שסובר כרבא, מכל מקום, אסור מפני תערובת יין ביין – הלא רבא עצמו סובר שהיין מתבטל בענבים, ולא ביין, כי היין "מסולק"?

ומתריצים התוס' לדעת רבינו תם: רב הונא סובר כדעת תנאים הסוברים בכל האיסורים שמין במינו "במשהו" – הילכך, אף אם נשווה את הלכות סתם יינם לשאר איסורי התורה, גם כן אוסר "במשהו".

ואם כן, איך תירצו התוס' בתירוצם השני שרב הונא על אף שסובר כרבא, מכל מקום, אסור מפני תערובת יין ביין – הלא רבא עצמו סובר שהיין מתבטל בענבים, ולא ביין, כי היין "מסולק"?

הקשו רבותינו הראשונים, מה חידש רב הונא? אם מדובר כגון שפחסתו בורו, כמבואר לקמן – פשיטא שהיין שבגת אסור?

ומתריצים התוס': בהלכה זו: סלק את מינו וכולי – אינו סובר כרבא.

ומתריץ הראב"ד [מובא בר"ן]: החידוש בדברי רב הונא הוא: היין שבגת, למרות שאינו נקרא יין לגבי אם נגע בו הגוי, מכל מקום, יין הוא, ונאסר אם נתערב בו יין נסך.

עוד מתריצים, שמדובר שהחזיר את הגרנותני לגת במקום שיש שם הרבה יין ביחד [כלומר, אין שם תערובת יין וענבים], ושם אוסר היין את היין ב"משהו".

הרשב"א בספרו תורת הבית [בית ה שער ג] מקשה על כך: איך דבר זה יתכן, שאם נגע בו הגוי ממש בידיו לא נאסר! ואילו כשהגוי נגע בגרנותני והחזירו לכת נאסר! וכי יפה כח הבן מכח האב!?

כל זה הוא לשיטת הסוברים שגם סתם יין אוסר "במשהו", כשם ש"יין נסך" שניסכו אותו בפועל לאילילים – אוסר במשהו.

114. הקשו התוס': איך אמרו שרב הונא אוסר מטעם ניצוק חיבור, דאם כן, אף בלא החזיר גרנותני לגת היה לו לאסור את מה שבגת,

אבל, רבינו תם סובר, ש"סתם יינם" הוא איסור ככל איסורי תורה המתבטלים בששים, ולא גזרו חכמים על סתם יינם כל החומרות שישנן ביין נסך. ולדבריו קשה, אם כן, למה לא יתבטל היין

כדתני רבי חייא, בסוגיא שם [עב ב] והעמיד את המשנה שם: שפחתו צלוחיתו, ויבואר שם —

הכא נמי, מדובר, כגון: שפחתו בורו, כמבואר.

ומספרת הגמרא: ההוא ינוקא, היה ילד דתנא, ששנה מסכת עבודת כוכבים בשית שני, בהיותו בן שש שנים!

בעו מיניה, שאלוהו: מהו הדין, האם מותר לדרוך עם העובד כוכבים בגת?

אמר להו, הילד לשואליו: דורכין עם העובד כוכבים בגת.

ומקשינן: והא קא מנסך, הגוי הרי נוגע ביין בידיה, בידיו, ואוסרו. ושנינו במשנה אחרונה שאין דורכין עם העובד כוכבים בגת, מפני שהגוי נוגע ביין, והיין שבגת נקרא יין ונאסר?

ומתריצין: כגון: דציירנא ליה לידיה, הגוי קשר את ידיו, כדי שלא יגע ביין. ודרך את הענבים ברגליו.

ומקשינן: והא קא מנסך ברגל, הגוי נגע ביין ברגליו?

ומסקינן: ניסוך דרגל — לא שמייה ניסוך, אין עליו "שם" של "ניסוך". הילכך: מותר (115).

הגמרא ממשיכה לדון בדין "ניסוך דרגל". ומספרת עובדא:

ההוא עובדא דהוה בנהרדעא, היה מעשה בעיר נהרדעא [עירו של שמואל], דדשו, ברגליהם, ישראל ועובד כוכבים לההוא חמרא, ליין.

שאלה זו הובאה לפני שמואל, ושהייה שמואל תלתא ריגלא, השהה את תשובתו

מטעם ניצוק חיבור?

ומתריצים: דבר זה הוא: "ניצוק בר ניצוק", כלומר, מהגת לגרגתוני, ומהגרגתוני לבור, ו"ניצוק בר ניצוק" לא הוי חיבור. והריב"ם [בתוס'] והרמב"ן ותלמידי הרמב"ן דוחים סברת תוס' —

והריטב"א מבאר דעתם, כי מה הסברא לומר כן? למה לא הוי חיבור, אם היין שבגרגתוני נאסר על ידי חיבורו בניצוק להבור, נעשה היין חתיכא דאיסורא, ועתה, למה לא יאסור את היין שבגת עלי ידי חיבורו להגרגתוני.

ולדעה זו, הטעם למה לא נאסר היין שבגת על ידי ניצוק, הוא: משום שאינו יין, אלא מים בעלמא, דהרי לא נאסר אפילו במגע הגוי. [לדעת משנה ראשונה, שדברי רב הונא עתה הם לדעת משנה ראשונה].

115. כתבו התוס' [על פי ביאור המהר"ם]: אין לפרש ששאלוהו כדי לבחון את ידיעותיו [לחדודי בעלמא] —

דאם כן, למה השיב להם שמותר לדרוך, וכששאלוהו למה התיר נגד משנה אחרונה, השיב: דציירנא ליה לידיה —

אם ידע את המשנה אחרונה, היה לו להשיב תיכף ומיד שאסור לדרוך, ולא היה לו להשיב שמותר באופן משונה שקשר את ידיו.

אלא מפרשים התוס': שאלוהו על מעשה שהיה, שישראל אחד דרך עם גוי את ענביו, וידי הגוי היו קשורות —

ושאלוהו הלכה למעשה, אם יש לאסור מטעם ניסוך ברגל, או לא.

והינוקא פסק להיתר. אלא, שבעל הגמרא מספר את העובדא בדרך שאלה ותשובה.

שלש רגלים⁽¹¹⁶⁾.

ודנה הגמרא: **מאי טעמא**, למה השתתה להשיב? מה היה ספיקו? **אילמא**, אם תאמר, **משום דקסבר, דאי משכחנא**, אם אמצא בין כל באי הרגל, **תנא, דאסר**, יין בהנאה אף כשנגע בו הגוי שלא כדרך המנסכים **כרבי נתן** — **אוסריניה**, אאסור את היין, **אפילו בהנאה** —

א-ת

כלומר: הגמרא סברה לומר, ששמואל השתתה לפסוק על היין משום שחיפש מקור לאסור את היין, והמתין שלשה רגלים, אולי ימצא מי שיורה לו איסור.

המקור שהגמרא מצאה, הוא: רבי נתן הסובר שאם הגוי רק נגע ביין, ולא נסכו לעבודת כוכבים — גם כן אסור בהנאה.

דתניא, שנינו בבביתא: חכמים אומרים: **מדדו**, הגוי לייין של ישראל, **בין ביד בין ברגל**, הכניס את ידו או רגלו למדוד את

כמות היין — **ימכר**, היין לגוי, כלומר, בנגיעה זו לא אסר הגוי את היין בהנאה, הואיל ולא נתכוין לנסך אלא למדוד, וגם לא שכשך ביין.

[שכשוך הוא נענוע ביין, כך הוא דרכם של מנסכי יין לעבודת כוכבים].

רבי נתן אומר: אם מדדו **ביד** — **אסור**, בהנאה, מפני שנגע ביין, למרות שלא נתכוין לנסך ולא שכשך, ואם **ברגל** — **מותר**.

ותמהינן: אף אם ימצא תנא הסובר כרבי נתן, גם כן אין לו מקור לאסור, כי **אימר דאמר**, במה אמר **רבי נתן**, ואסר בנגיעה בלבד — **ביד**, כשנגע בידו, ואילו כשנגע **ברגל** — **מי אמר**, האם אסר בהנאה⁽¹¹⁷⁾!?

ובעובדה זו דנהרדעא הלא דרך הגוי ברגליו?

ומסקינן: **אלא**, לכן השתתה שמואל, סבר:

יש בכך ויכוח בגמרא, והלא בבביתא נאמר מפורשות שרבי נתן מתיר ברגל!?

לכן, יש הגורסים גירסא אחרת. ורבינו **יצחק בעל התוס'** מיישב את הגירסא. שהמקשן סבר, שרבי נתן אוסר אם הגוי מדד בידו, מטעם גזירה שמא יבואו להתיר אם שכשך ונסך, ואילו ברגל לא גזר במדידה בלבד, דאינה דומה לשכשוך ביד, ורחוקה היא ממנה בשתי דרגות.

אבל, רבי נתן עצמו אוסר בשכשוך דרגל, הואיל ואפשר להחליף בינו לבין שכשוך דיד.

וסבר המקשן שמעשה הדריכה ברגל דומה לשכשוך דרגל — האוסר בהנאה.

ודחתה הגמרא, שאינו נכון, ורבי נתן לא אסר

116. רש"י מבאר, שאז היו מתקבצים לשמוע דרשה בהלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג.

ובמסכת חולין [עו א] מבאר: לשאול הלכה מאת החכמים הנאספים ברגל.

ובמסכת יבמות [קכב א] מביא מתשובות הגאונים: יום שמת בו אדם גדול, קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה בשנה כשמיגיע אותו יום — מתקבצים תלמידי חכמים מכל הסביבה, ובאים על קברו עם שאר העם להושיב שם ישיבה.

117. הקשו רבותינו הראשונים:

קושיא זו תמוהה היא, כי משמע ממנה שלא היה ברור מהי דעתו של רבי נתן בנסך ברגל,